

Dokumentation av seminarium

”Rovdjur och tamdjur – går det ihop?”

4 februari 2013

Arrangörer:

Rovdjurscentret De 5 Stora, LRF, Fåravelsförbundet och Länsstyrelsen Gävleborg

Deltagare/målgrupp:

Tamdjursägare, Viltskadecenter, länsstyrelser, viltförvaltningsdelegationer, Naturvårdsverket, Miljödepartementet, SLU, politiker och övriga berörda organisationer.

Bakgrund:

För att värna om den biologiska mångfalden har Sverige förbundit sig till att bevara en mängd olika arter, bland annat de stora rovdjuren. Rovdjursstammarna har på senare tid ökat och i takt med det så ökar också konflikterna. En konflikt är att rovdjur ibland angriper tamdjur. Nationellt sett är antalet angrepp relativt få och skadebilden begränsad men för den enskilde individen kan konsekvenserna bli stora.

Skadade och dödade djur är ett problem, men många tamdjursägare menar att indirekta/sekundära skadorna får större konsekvenser. I begreppet sekundära skador inräknas bland annat bortsprungna djur, djur som blir sjuka, kastade foster, förändrat beteende som gör djuren svårhanterliga och ökad arbetsbelastning för tamdjursägaren. För tamdjursägaren kan detta leda till produktionsbortfall och ekonomisk förlust, men också till en situation som påverkar verksamheten och privatlivet på andra vis. Till exempel kan det vid ett angrepp bli svårt att hinna med övriga sysslor i företaget eller svårt att hinna träffa familjen.

Tamdjursägare och myndigheter är medvetna om de sekundära skadorna, men för att de ska kunna minskas och på ett tillfredställande sätt kunna hanteras i rovdjursförvaltningen efterlyses en ökad kunskap på området.

Syfte och mål:

Seminariets syfte var att belysa hur rovdjuren kan påverka tamdjurshållningen samt vilka förutsättningar rovdjursförvaltningen arbetar utifrån. Fokus låg på de indirekta/sekundära skador som kan uppkomma av rovdjurens närvaro. Målen var att;

- ✓ öka kunskapen om tamdjursägarnas respektive förvaltningens förutsättningar
- ✓ hitta konkreta förslag på förbättringar i respektive organisation
- ✓ finna frågeställningar som kan behandlas vidare

Sammanfattning av föredragen

Lotta Zetterlund (LRF) och Gudrun Haglund-Eriksson (Fåravelsförbundet) redogjorde för problematiken kring rovdjur och tamdjur.

Lotta och Gudrun framhåller att direkta skador är ett problem, men att det är de sekundära skadorna som utgör den största delen av problemet. Vidare beskriver de flera faktorer som bidrar till problematiken. En av dessa är att stängsel, viket är en förebyggande metod som förespråkas från många håll, inte passar alla typer av betesmarker.

Vidare nämns att tamdjursägaren styrs av lagar och avtal som inte alltid är förenliga med de åtgärder de bör ta till för att skydda sina tamdjur mot rovdjur, eller som bryts då djuren reagerar på en rovdjursstörning. Dessutom skapas målkonflikter då de biologiska värdena som betande djur och öppna landskap utgör minskar på grund av nedlagda lantbruk.

Minskad lönsamhet är ett konkret problem men tråkigt är också att många av deras medlemmar upplever att de inte blir tagna på allvar och trodda när de beskriver sin upplevda situation.

Gudrun menar att lammproduktionen, som är en miljövänlig köttproduktion och skapar arbetstillfällen på landbygden, har stor potential att öka men att rovdjurens utbredning försvårar den expansionen.

De efterlyser en ytterligare förändring av § 28 och ökat bidrag för uppsättning och underhåll av stängsel. De hoppas också att länsstyrelsernas akutgrupper prioriteras när ekonomiska medel fördelas och att det fanns resurser för att följa upp vad som händer med tamdjur som blivit skrämda av rovdjur.

Inga Ängsteg (Viltskadecenter) redogjorde för statistiken kring direkta skador och vilka förebyggande åtgärder som finns. Kort presenterades även de rekommendationer som finns kring hantering av indirekta skador.

År 2011 angrep de stora rovdjuren tamdjur vid 140 tillfällen. Totalt skadades eller dödades 767 tamdjur, mestadels får. Statistiken har varierat kraftigt från år till år och det kan förklaras med att enstaka rovdjursindividers beteende påverkar siffrorna mycket. Trenden är dock att antalet angrepp ökar ju fler rovdjuren blir. Varg är oftast den som orsakar flest angrepp.

Några exempel på permanent förebyggande åtgärder är rovdjursavvisande stängsel, ta bort mat som kan locka rovdjur, boskapsvaktande hundar och skydds jakt. Viktigt är att komma ihåg att välja den eller de metoder som passar bäst för sin egen verksamhet. Som akuta förebyggande åtgärder nämndes bland annat lapptyg och ökad tillsyn.

Enligt lag kan Länsstyrelsen ge ersättning för sekundära skador. På initiativ från Viltskadecenter tog en arbetsgrupp år 2008 fram ett dokument som definierar indirekta skador samt ger förslag på ansvarsfördelning mellan länsstyrelsen och tamdjursägaren.

Yasmine Bengtsson berättade om stress och vilka effekter det kan få på tamdjuren.

Stress finns av flera olika sorter och kan anses normalt och även positivt, men om individen upplever stress under lång tid eller i för stor mängd kan negativa effekter uppstå.

Stress kan orsakas av flera olika faktorer, såväl fysiska som psykiska. Reaktionen på negativ stress kan bland annat vara förändrat beteende, magsår, sämre immunförsvar och nedsatt reproduktionsförmåga. Förändrat beteende kan handla om ökad vaksamhet och aggressioner. Stress kan påverka produktionen genom till exempel svårhanterliga djur, sämre mjölkproduktion, kastade foster och sämre ullkvalitet.

Rovdjursangrepp eller enbart rovdjurens närvaro kan leda till stress. I frågan om sekundära rovdjursskador finns det flera försvårande omständigheter. Bland annat finns dålig vägledning i lagstiftningen och kunskapen är låg. Det är dessutom svårt att bevisa att skadorna uppstått i samband med rovdjurens närvaro. Yasmine menar att alla tamdjursägare bör föra dagbok över djurens hälsa och beteende för att senare kunna påvisa förändringar orsakade av rovdjur.

Mattias Johansson (Miljödepartementet) redogjorde för regeringens ambitioner och tankar kring rovdjurspolitiken.

Mattias inleder med att konstatera att rovdjuren är ett ständigt aktuellt ämne hos miljödepartementet. Miljöministerns och stabens ambitioner har varit att se rovdjursfrågan ur ett helhetsperspektiv.

Regeringens inriktning har sedan starten varit att lösa den situation som uppstått i och med att Sverige anmälde till EU för licensjakten på varg. Det arbetet inleddes med att ge Naturvårdsverket i uppdrag att färdigställa de nationella förvaltningsplanerna för rovdjur så snart det gick. Naturvårdsverket fick också förlängt uppdrag med att genetiskt förstärka den inavlade vargstammen.

Efter att förslag på gynnsam populationsstorlek för varg tagits fram av Naturvårdsverket har Regeringen meddelat att de vill sikta mot den lägre föreslagna nivån (180 vargar). Detta kräver dock en hel del arbete med att förbättra den genetiska statusen. Mattias ser just nu positivt på det då flera nyliga händelser kan leda till förbättrad status. Bland annat nämns ett nytt vargpar som befinner sig i Tornedalen och den selektivt riktade jakten på varg som i förlängningen kan leda till bättre genetisk status (Rovdjurscentrets kommentar: denna jakt har vid 2013-02-07 tillfälligt stoppats).

Regeringen har utökat anslagen till länsstyrelserna till 14 miljoner kronor och nästa år ska det öka till 20 miljoner kronor. Dessa pengar ska bland annat användas till akutgrupper. Dessutom finns det årligen pengar avsedda för stängsel kvar och dessa menar Mattias att man bör kunna göra omflyttning av för att täcka andra slags kostnader i samband med tamdjur-rovdjur.

Vidare har regeringen som ambition att se över de långsiktiga nationella målen och de förväntas uppdateras i slutet av året.

Som svar på frågor ställda av deltagarna framkommer att regeringen anser att målkonflikter finns och dessutom att EU's artlistor bör uppdateras men att det inte är helt enkelt. Vidare svarar Mattias att de socioekonomiska aspekterna kring rovdjuren är viktiga och meningen är de ska ses över av den av regeringen tillsatta vargkommittén. De har nyligen tagit in offerter från företag som kan göra en sådan undersökning.

160 miljoner per år läggs ner på den totala förvaltningen.

Sara Hommen (Naturvårdsverket) inledde med att förklara att Naturvårdsverkets uppdrag är att genomföra den gällande miljöpolitiken. Deras roll är att vara pådrivande och samlande vid genomförandet av naturvårdsarbetet i Sverige och det finns flera miljökvalitetsmål som innefattar rovdjuren.

Sara poängterar att rovdjursförvaltningen är komplex och att förvaltningen måste försöka vara adaptiv.

Naturvårdsverket har utformat nationella förvaltningsplaner för de stora rovdjuren. I dessa står att de övergripande nationella målen är att det ska finnas livskraftiga stammar av rovdjur och att det ska råda god samexistens mellan människa och rovdjur.

En viktig faktor för samexistens mellan varg och människa anses vara att hitta bra förebyggande åtgärder för viltskador. Verksamheter med fritt betande djur är utpekade som prioriteringsområde. Naturvårdsverket menar också att det är viktigt att redan nu starta arbetet med skadeförebyggande åtgärder i områden utanför vargens huvudsakliga utbredningsområde. Detta för att minimera skadorna när vargen väl dyker upp och på så vis möjliggöra rovdjurspolitikens intentioner om att vargen ska tillåtas sprida sig i landet. Även ersättning för redan uppkomna skador är en viktig del av förvaltningen.

Det nuvarande viltskadesystemet bygger på Naturvårdsverket, Länsstyrelserna och Viltskadecenter. Naturvårdsverket fördelar pengar till länsstyrelserna och finansierar Viltskadecenter medan länsstyrelserna betalar ut ersättningar/bidrag, besiktar skador och ansvarar för akutverksamhet. Viltskadecenter arbetar med att ta fram skadeförebyggande åtgärder och utbildar länsstyrelsernas personal. De ger också råd och stöd till tamdjursägare.

Sara Sundin (Länsstyrelsen Gävleborg) presenterar hur länsstyrelsen arbetar med viltskador och skyddsjaktsärenden.

Länsstyrelsen kan betala ut ersättning för både direkta och indirekta skador orsakade av rovdjur. För att ta reda på om det är ett rovdjur som orsakat skadan besöker en besiktningsman den drabbade. Man tittar efter spår och bett. Även hund används som ett hjälpmedel för att avgöra om ett rovdjur befunnit sig på platsen.

Viltskador ska dock i första hand förebyggas. En förebyggande åtgärd är stängsel och länsstyrelsen undersöker just nu om det också kommer finnas medel för att renovera redan uppsatta stängsel.

Länsstyrelsen utreder även hur de ska arbeta för att kunna lindra den stress och lidande som tamdjur och dess ägare utsätts för vid rovdjursangrepp. Länet har i dagsläget ingen akutgrupp men ambitionen är att tillsätta en sådan i någon form. Utformningen av dessa grupper kommer att diskuteras i viltförvaltningsdelegationen.

Handläggandet av skyddsjaktsansökningar sker utifrån § 23 b i jaktförordningen som ger undantagsmöjlighet att jaga fredat vilt. Sådan jakt får endast ske om ingen annan lösning finns och så länge det inte hotar bevarandestatusen hos arten.

När länsstyrelsen får in en ansökan om skyddsjakt arbetar de utifrån följande frågeställningar;

- ✓ Vad har hänt?
- ✓ Vilka skador har uppstått?
- ✓ Under hur lång tid har skadorna uppkommit?
- ✓ Kan en skadegörande individ identifieras?
- ✓ Rovdjursförekomst i området.
- ✓ Stammens status i landet/länet.
- ✓ Möjligheter till upprätthållande av gynnsam bevarandestatus av arten i dess naturliga utbredningsområde?
- ✓ Har förebyggande av skador varit rimligt att genomföra?
- ✓ Har skadeförebyggande åtgärder vidtagits?
- ✓ Finns någon annan lämplig lösning?
- ✓ Är det sannolikt att det är en engångsföreteelse?

Jens Jung (SLU) berättar om sin forskning på sekundära skador utomlands och sina tankar kring hur man kan utforma studier i Sverige.

Den komplexa problematik som kan uppstå när vilda skyddsvärda djur negativt påverkar tamdjuren och tamdjurshållningen återfinns i många länder. För att forska på sekundära skador kräver att man kan mäta om ett djur mår dåligt. För detta finns olika parametrar att välja på, bland annat minskad produktion. Jens menar också att man bör fundera över lösningarna om resultatet är att tamdjuren mår dåligt. Hur behandlar man ett djur som mår dåligt? Och hur ger man stöd till ägaren?

Studenter vid SLU avser att under våren 2013 göra litteraturstudier för att kartlägga problemen och skissa på lösningar. Därefter kan eventuellt fältarbete med datainsamling ske för att dokumentera den aktuella situationen följt av utprovning av möjliga lösningar. Allt detta måste inkludera olika intressen som naturvård (vilt och naturbetesmarker), bonden och djurens välfärd.

Förslag och kommentarer

Under dagen framfördes följande synpunkter och förslag:

- ✓ Att staten ska utföra skyddsjakten och att det skulle kunna finnas statligt anställda som sköter stängsel.
- ✓ Att bidrag för uppsättning av stängsel bör öka ytterligare och även att man ska kunna få ersättning för underhåll av stängsel.
- ✓ Att effekten av den sänkta styrkan i aggregaten ska ses över.
- ✓ Att § 28 (rätten att döda ett rovdjur som angriper tamdjur) bör utvidgas ytterligare och att rubriceringen "misstanke om grovt jaktbrott" bör ändras för den som använder sig av paragrafen inte ska uppleva att den utfört ett brott.
- ✓ Förhoppningar om att länsstyrelsernas akutgrupper ska prioriteras när ekonomiska medel fördelas.
- ✓ Att det utförs en konsekvensbeskrivning av fri skyddsjakt på rovdjur som rör sig nära tamdjur och människor efterfrågas.
- ✓ Att en populärvetenskaplig svensk sammanfattning av Yasmine Bengtsons arbete görs.
- ✓ Att det avsätts medel för att kunna följa upp vad som händer med tamdjur som blivit skrämda av rovdjur. Även att det utförs forskning med fokus på hur ägaren påverkas när tamdjuren angrips.
- ✓ Flera i samingen framhöll att stor del av problematiken var att de kände sig misstrodda.

Fortsättningen

Rovdjurscentret ansvarar för att föra fram synpunkterna till respektive ansvarig organisation.

Problematiken kartläggs och formuleras av studenter vid SLU under våren 2013. Beroende på resultat och finansiering görs sedan fältstudier.

Rovdjurscentret har som ambition att anordna en eller flera workshops där bland annat följande frågeställningar för konkreta förslag kan diskuteras mer djupgående;

- ✓ Hur kan tamdjursägarnas kunskap användas mer aktivt i förvaltningen?
- ✓ Hur kan tamdjurshållningen anpassas för att minska de sekundära skadorna?
- ✓ Hur kan länsstyrelsens arbete förändras för att minska de sekundära skadorna? Till exempel hur akutgrupperna bör fungera.

